

Antiintelektualizem ali umor hrepenenja

Dr. Marko Dvořak

Nekaj časa sem mislil, da je moderni liberalistični individualizem za vselej opravil s čredniškim kolektivizmom. Videl in vedel sem sicer, da so tako imenovane »široke množice« še vedno pod močnim vplivom »funkcijskih avtoritet«, vendar sem upal, da so vsaj tisti slovenski intelektualci, ki so v času diktature junaško in požrtvovalno kljubovali vsiljenemu čredništvu, ohranili svojo pokončnost in sodijo svojega bližnjega po tem, kdo je, ne pa po tem, kaj je.

Toda koliko je bilo med njimi takih, ki so takrat, ko je šlo najbolj zares, »junaško in požrtvovalno kljubovali vsiljenemu čredništvu«? Menda bi jih bilo mogoče prešteti na prste. Ali me niso prav ti intelektualci v imenu svojega »znanstvenega« svetovnega nazora, ki je bil višek njihovega elitniškega, avantgardističnega intelektualizma, zaradi moje vere in moje zvestobe preganjali kot divjačino, me zmerjali in mi podtikali vse mogoče, mi jemali ne samo možnosti in ugled, marveč tudi golo eksistenco?

Prav ti intelektualci – ne vsi, vendar večina med njimi – so se pozneje, posebno pa zdaj, po »prevratu«, iz krokodilov nepričakovano prelevili v martinčke in se bodo, če bo treba, ponovno v krokodile. Liberalistični individualizem sploh ni moderen, ampak je zgolj trenutno spet v modí, star pa je že vsaj toliko, kolikor časa nas zdaj bolj, drugič spet manj navdihuje prosvetljenški libertinizem. Z individualizmom ni

mogoče ugnati kolektivističnega čredništva, saj s svojo racionalnostjo in taktičnim ekonomizmom interesov naravnost zapeljuje v kolektivizem. Mogoče ga je premagati samo s celotno osebnostjo, osebnost pa se lahko pojavi in se razvije v celotno samo v občestvu, v katerem je udeležena kot njegov tvorec in njegov uživalec hkrati.

Država in narod ter njegova kultura potrebujejo prave intelektualce. Ljudi, ki veliko vedo in znajo ter so hkrati občutljivi za dobroto, pravico in lepoto; ljudi, ki jim ne znanja ne spoznanja nikoli ni dovolj, ki so nenehno dejavno radovedni in radoživi; ljudi, ki hočejo in zmorejo odgovorno živeti v skladu s svojimi spoznanji in s svojo nikoli mirujočo vestjo; ljudi, ki se kljub vsemu še znajo čuditi in so sposobni brez zavisti občudovati vse, kar jih kakor koli presega; ljudi, ki (še) znajo biti (komu za kaj) hvaležni in ki z vsem, kar so in počnejo, daleč presegajo meje svojega individualnega zadovoljstva. Ljudi, ki niso samo izvedenci, ki niso samo misleci, ampak so predvsem modreci, se pravi celostne osebnosti na poti k dobremu in srečnemu človeku. Samo celostne osebnosti, ki znajo biti dobre (ne zgolj uspešne) in znajo biti hkrati srečne (ne le zadovoljne), so pravzaprav pravi intelektualci. Samo take osebnosti lahko potem svetijo tudi drugim, kajti »kako naj sicer svetim, če pa ni luči v meni«!

Toda »razvojni trendi« pri nas so jo medtem ubrali v čisto drugo smer. Ne samo pri nas, tudi drugod po svetu. Vendar je bila in je pri nas ta stvar vsaj dvakrat dramatičnejša, da ne rečem usodna. Prvič zato, ker je naš narod majhen in se zategadelj v njegovem

življenju boleče pozna vsaka moč, ki iz njega umanjka. Drugič pa tudi zato, ker je polpretekli diktatorski režim vso dolgo dobo svoje vladavine iz naravnost verniške, sektaške ljubosumnosti načrtno gojil ravno nekaj nasprotnega od tistega, kar velja za intelektualizem. Realsocialistični režim je poznal in priznaval samo eno elito – tako imenovano »avantgardo delavskega razreda«, samo eno vodstvo – partijo z vsakokratnim (vsakokrat v vsem najboljšim, edinstvenim, nesmrtnim) voditeljem (predsednikom, generalnim sekretarjem, maršalom itd.) in samo eno, univerzalno modrost – marksizem. Vse drugo je – boječ se konkurence (»vzporednih struktur«, kakor je poimenoval te reči) – ljubosumno odrival, prekrival, odklanjal, preganjal ali uničeval. Med drugim tudi pravi intelektualizem.

Namesto pravega, za družbo in kulturo prepotrebne intelektualizma, ki temelji na vsestranski izobraženosti, ne samo na strokovnem znanju, na vsesplošni kulturi, ne samo na načitanosti, na vrednotah, ne samo na pozitivističnih dejstvih, na moralno odgovorni samostojnosti, ne pa na slepi ubogljivosti oktroiranim funkcijskim avtoritetam, je vzpostavljaj in gojil svojega, tistega pravega pa je ideološko in dejansko preganjal in uničeval kot »nedemokratični elitizem«.

Seveda se je to potem porazno odrazilo tudi na podobi našega takratnega povprečnega intelektualca. Vendar na podobi takratnega še vseeno manj kot na modelu današnjega. Takrat sta namreč vsaj v tistem pičlem številu naših pravih intelektualcev, ki so »junaško in požrtvovalno kljubovali vsiljenemu

čredništvu«, poleg njihovega jasnega prepričanja delovala kot osmislitev in osrčenje prav to junaštvo in prav ta požrtvovalnost, saj sta bila v konfrontaciji z nasiljem tako rekoč njihovo edino orožje in vsaj za redke »vidce« v ljudstvu razlog za moralno priznanje. Danes, ko odkritega nasilja tako rekoč ni več, sta postala tudi junaštvo in požrtvovalnost »brezpredmetna«, junaki in požrtvovalneži pa so se v očeh »širokih množic« čez noč spremenili v »viteze žalostne postave«.

Ne prenašam nobenega nasilja, ne tistega, ki smo ga trpeli domala petdeset let in ki nas je vse mučilo v imenu svojega »znanstvenega« svetovnega nazora, ne tega, ki nas zdaj davi z žametnimi rokavicami v imenu »znanstvenega« ekonomizma. Obe vrsti nasilja sta nečloveški in obe zavajata »široke množice«, da nehote ali celo hote in zavestno delujejo proti sebi. Obe zidata na delnih interesih in na tako imenovanem materialnem napredku. Obe operirata z demokracijo, hkrati pa jo obe od zadaj posiljujeta s svojo diktaturo. Obe izhajata zgolj iz kvantitete in v njej kot v gnojnici utapljata prav »vse, kar srce si sladkega obeta«, vse vrednote in vse vrline.

Obe sta hčeri istega očeta – materializma, filozofskega in življenjskega. Zato mnogim nekdanjim oblastnikom in njihovim sopotnikom, ki so v zadnjem času »prestopili«, ta korak pač ni bil pretežak, saj jim ni bilo treba odložiti ničesar bistvenega, zamenjali so kvečjemu tu pa tam kako frazo, postopek, po katerem delujejo poslej, pa je na moč podoben njihovemu doslejšnjemu, le da gre zdaj vse skozi filter »znanstvenega« ekonomizma ter

brezglavega (materialnega!) napredka po vsej sili in vsemu navkljub.

Tudi (proletarski) internacionalizem je ostal, le da se zdaj imenuje globalizacija, njej pa se – tako kot njega dni »lepši prihodnosti delovnega ljudstva« – žrtvuje vse, kar spominja na enkratnost in nenadomestljivost: človekova osebnost, ki je bila v dobi real-socializma zreducirana na »delovnega človeka in občana« in jo zdaj funkcionalizirajo v »delovno silo, porabnika in volilca«; družina, ki so jo prej kot vir reakcionarnosti razgrajevali po socialistično in udarniško, zdaj pa jo razgrajujejo s šolo pragmatizma za življenje po zakonih tržne konkurence; narod, ki je pravovernim vladajočim komunistom pomenil odtujeno tvorbo buržoazne razredne družbe in je bil po njihovem ob »neminovnem« prehodu razredne družbe v brezrazredni komunizem obsojen na pogin, zdaj pa je tudi za načrtovano menedžersko globalizacijo postal neljuba ovira na poti vsesplošnega materialnega napredka in ga je treba zato z vsem, kar ga še drži pokonci (s kulturo, jezikom, zavestjo in vestjo ter preostankom prvinske sle po izvirnosti), kot nekakšen manjvrednostni kompleks čim prej premagati v sebi in v svoji okolici.

Sem edini, ki se mu zdi, da je kmalu po prevratu med nami spet nepričakovano zavladalo vzdušje antiintelektualizma? Mislim, da to ni bila samo recidiva realsocialističnega ljubosumja na možno konkurenco ali obrambna reakcija proti notorični intelektualski neubogljivosti; bilo je še nekaj drugega, nekaj novega. A tudi tisto »novo« je pravzaprav že staro. V mislih imam seveda antiintelektualizem kot varljivo

demagoško približevanje »demokraciji enakosti« vseh članov družbe. Ampak »ta bajka je stara že tisoč let«! Ali niso tudi komunisti ščuvali ljudi proti »elitništvu« intelektualcev? S tem so ubijali dve muhi na en mah: ljudstvu so jemali luč, ki so mu jo dajali prav intelektualci, hkrati pa so odvrčali njegovo pozornost od svojega lastnega (nikakor ne intelektualnega, zato pa toliko bolj materialnega in oblastnega) elitizma.

In vendar se mi zdi poprevratni antiintelektualizem še nevarnejši in škodljivejši, saj se je polastil širših plasti ljudstva, med njimi celo intelektualcev samih. Širših plasti ljudstva se je polastil samozadostni porabniški primitivizem, v katerem ob pohlepu po lasti, ob sli po slasti in ob težnji po oblasti ni prostora za nič več, niti za antiintelektualizem ne. Sicer pa te »širše plasti ljudstva« sploh niso ne vem kako široke, samo vidne in slišne so bolj kot kdo drug. Resnično široko in zmeraj širšo plast našega ljudstva pa predstavljajo prav taki ljudje, kakršni so od nekdaj, iz roda v rod, inteligentno in vdano in zvesto prenašali bremena in tegobe svojega lastnega in s tem našega skupnega življenja ter tako za narod in za svet ohranjali našo identiteto.

Ti ljudje, med katerimi je tudi mnogo pravih intelektualcev (takih, ki niso samo razumniki, ampak so predvsem modreci), niso zadovoljni, kot so oni prvi, saj pomeni tako zadovoljstvo vendar umor hrepenenja in s tem zločin nad celostnim življenjem osebnosti. Sicer pa, če prav premislimo, pri vsem skupaj zadovoljni niti ne bi mogli biti; so pa kljub bedi, odrinjenosti

in celo zasmehu bržkone globoko v sebi srečni, kar onim prvim nikoli ne bo dano. Če pa jim bo, ne bodo vedeli s tem darom kaj početi. Med prvimi je kajpada tudi ogromno število študiranih lakajev, ki so za last, slast in oblast vsak trenutek pripravljeni zatajiti tudi lastno mater, domovino in Boga. Ampak takih ljudi pač ne moremo imeti za intelektualce.

Kaj storiti? Ali še določneje: kakšna je vloga in kaj je naloga pravega intelektualca tukaj in zdaj? Predvsem vztrajati v zvestobi. Kljub vsem napotom in tegobam in navzlic vsem mamljivim sirenam. Varovati se konformizma. Biti pozoren na vse, tudi najmanjše vzgibe časa. Biti moder. Biti pravičen in usmiljen. Biti samostojen. Biti odgovoren. Biti hvaležen in kolegialen. Marljivo, vestno in požrtvovalno delati,

potrpežljivo učiti in se nenehoma učiti sam. Nikoli ne biti zadovoljen, zmeraj pa skromen, diskreten in usmiljen. Znati biti dober in srečen ter srečo in dobroto radodarno, vendar ne vsiljivo razdajati drugim. Skratka: biti luč, ki sveti v temi.

Iz takega vira naj bi pravi intelektualec zajemal moči tudi za svoje politično delovanje. In če mu potem v življenju kaj spodleti ali s svojim delom ne doseže skoraj ničesar od tistega, kar meni, da je njegova življenjska naloga, ni to nič hudega, saj je storil vse, kar je bil dolžan storiti; za njim bo ostala vsaj majčkena sled, po kateri bo morda kdo kdaj v prihodnosti – ali pa tudi že kmalu – stopal dosti laže, kot bi, če je ne bi bilo. To bo najvrednejši prispevek pravega intelektualca k boljši podobi sveta.

Knjiga kot zdravilo

Dr. Janez Rugelj

Literaturo sem začel uvajati v program individualne psihoterapije že leta 1966 v Vojaški bolnišnici Ljubljana, v program skupinske psihoterapije pa leta 1972 v nekdanjem Centru za zdravljenje alkoholikov na Škofljici. Obseg je bil skromen, saj so pacienti imeli na obveznem programu branja le dve knjigi: *Via mala* Johna Knittla in *Ptički brez gnezda* Frana Milčinskega. Od leta 1974 sem postopoma širil in poglobljal uvajanje literarnih, filozofskih in poljudnih socioloških del v socialnoandragoški program zdravljenja

in urejanja ljudi v stiski. Sedaj imam na »železnem repertoarju biblioterapije«¹ že več kot sto enot.

V teku petintridesetletnega zdravljenja ljudi v duševni stiski sem postopoma spoznaval, da imajo določena literarna dela (dela s psihoterapevtskim nabojem) izreden vpliv na poglobljanje uvida o določenih problemih pri določenih pacientih. Lotil sem se poglobljenega spremljanja in raziskovanja vloge in pomena različnih literarnih, filozofskih in socioloških del na proces ozaveščanja ljudi v duševni stiski.

Ko so člani moje alternativne terapevtske skupnosti (ATS), ki ima obi-